

УДК 330.113.6:631.1

Ліпуч Л. Г.

lglipych@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9059-7271

*д.е.н., проф. кафедри економіки, безпеки та інноваційної діяльності,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк*

ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ В ТЕХНОЛОГІЧНОМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті доведено, що в сучасній економіці, заснованій на знаннях, є потреба у співпраці підприємств із науково-дослідним та науковим середовищем, оскільки це є основною умовою досягнення успіху в бізнесі. Для об'єктивної оцінки зовнішнього середовища та його потенціалу щодо забезпечення трансферу нових технічних і технологічних рішень із сфери науки та досліджень до сфери бізнесу у статті сформовано такі функції інституційного середовища, як: дослідницька, мобілізаційна, функція фінансової підтримки, промоційна та впровадження. Результати опитування власників та менеджерів малих та середніх підприємств дають змогу стверджувати, що ефективна реалізація цілей, пов'язаних із процесом технологічного підприємництва забезпечується, з одного боку, активністю виконання функцій інституційного середовища, а з іншого – адекватною компетентністю малих та середніх підприємств з погляду пошуку та поглинання зовнішньої підтримки.

Ключові слова: технологічне підприємництво, трансфер технологій, здатність до поглинання, функції інституційного середовища, інституції інституційного середовища.

Ліпуч Л. Н.

lglipych@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9059-7271

Doctor of Economics,

*Professor at the Department of Economics, Security and Innovation Activity,
Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk*

INSTITUTIONAL ENVIRONMENT IN TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE

Abstract. The article proves that in the modern knowledge-based economy, there is a need for cooperation of enterprises with the research and scientific environment, as this is the main condition for success in business. Such entrepreneurship ensures the introduction of new products, the use of modern technologies, flexibly responds to changes in the market, as well as introduces innovations in all areas of the enterprise and its environment. To objectively assess the external environment and its potential to ensure the transfer of new technical and technological solutions from science and research to business, the article forms the following functions of the institutional environment: research, mobilization, financial support, promotion and implementation. It is concluded that the diversity of goals, functions and forms of activity on the one hand, creates great opportunities to use the potential of the institutional environment in the process of technological entrepreneurship, and on the other hand, to use these opportunities SMEs must have appropriate competencies and strategic development concept. to absorb (receive) support and the ability to use it in the development of the enterprise. Analysis of the behavior of the institutional environment shows that some subjects of this environment are trying to calculate whether small and medium enterprises are able to perceive and implement innovations in activities related to technological entrepreneurship. Decisions on the transfer or sale of new technologies, on the provision of financial support for the purchase of specific technical solutions, on training with EU funds and others are made taking into account this ability. During the study, respondents (owners and managers) of small and medium enterprises were asked to assess the frequency of contacts with organizations from the external environment and the importance of these contacts in the acquisition and transfer of new technological solutions. The results of the survey suggest that the effective implementation of goals related to the process of technological entrepreneurship, on the one hand, is ensured by the active implementation of the institutional environment, and on the other adequate competence of small and medium enterprises in terms of finding and absorbing external support. The synergy of different organizations in the institutional environment of the enterprise can lead to success in technological entrepreneurship and ensure the appropriate level of development of enterprises involved in this process.

Key words: technological entrepreneurship, technology transfer, ability to absorb, functions of the institutional environment, institutions of the institutional environment.

JEL Classification: L1

DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2020-26-07>

Постановка проблеми. В останні роки зростає значення так званого технологічного підприємництва в секторі малого та середнього бізнесу. Воно характеризується набором проектів, спрямованих на забезпечення ефективного трансферу нових технологій та інших технічних та організаційних рішень із сфери наукових досліджень та розробок у бізнес-структури.

У науковій літературі можна знайти інші визначення цього процесу, наприклад, технологічні інновації чи інтелектуальне підприємництво тощо. Трансфер технологій від науково-дослідних підрозділів до підприємств вимагає координації цілей та програм багатьох структур, що працюють у середовищі малого та середнього бізнесу. Вони визначаються як інституційне середовище, до складу якого входять різні установи, такі як університети, науково-дослідні лабораторії, центри передачі технологій, банки, інвестиційні фонди, органи державного та місцевого самоврядування тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Безперечно, одним із найбільш визнаних дослідників, що займалися проблемами інституціоналізму, є нобелівський лауреат Д. Норт та Л. Девісон [1]. Слід відзначити суттєвий внесок у розвиток інституційної теорії таких зарубіжних учених: Дж. Віклунда [2], Х. Патцелта [2], Д. А. Шапхерда [2]. Проблеми інституційного середовища, активізації інноваційних процесів вивчали такі вітчизняні вчені, як: О. Амоша [5], І. Булесв [5], Т. Розит [6], М. Туган-Барановський [3], Л. Шевцова [5], А. Чухно [6], О. Яременко [7] та інші. Незважаючи на значний обсяг наукових праць, теоретичні засади дослідження інституційного середовища інноваційних процесів, його вплив на технологічний розвиток на малих та середніх підприємствах не досить узагальнений та систематизований.

Мета статті – окреслити роль та вплив інституційного середовища на технологічний розвиток на малих та середніх підприємствах.

Вплив інституційного середовища визначався на основі аналізу літератури з цього предмета та наукової рефлексії інституцій на діяльність підприємств. Крім того, проведений аналіз результатів досліджень, яке здійснювалося методом опитування власників або менеджерів підприємств із сектору малого та середнього бізнесу західного регіону України.

Виклад основного матеріалу. Під час виокремлення умов та чинників розвитку сучасних підприємств, як правило, зосереджуються на пошуку напрямів чи бар'єрів розвитку в ресурсній системі організації та її оточенні. Останніми роками все більше уваги приділяється факторам, що пов'язані із зовнішнім середовищем. На основі спостережень та аналізу можна припустити, що це викликано такими причинами, як:

- входження української економіки до системи світової ринкової економіки та її залежність від процесів, що там відбуваються;

- зміни в структурі суб'єктів господарювання, які привели до домінування за кількістю та до збільшення частки зайнятості та вироблення ВВП мікро-, малими та середніми підприємствами, що характеризуються більшою сприйнятливістю до впливу зовнішнього середовища, ніж великі компанії;

- кризові явища у світовій та українській економіці за останні десятиліття показали суттєвий вплив банків-

ського сектору, торгівлі нерухомістю на інших галузях економіки на окремі країни та регіональні ринки;

- зникнення чітких корпоративних кордонів та зростання впливу мережових та віртуальних організацій, у яких межі між підприємством та зовнішнім середовищем є дуже гнучкими, а отже, збільшення «проникливості» різних процесів та реляційних дій;

- психологічні чинники, зокрема схильність багатьох членів ділової спільноти «перекладати» відповідальність за економічні невдачі на державну або місцеву адміністрацію, банківський сектор чи інші установи та процеси у зовнішньому середовищі;

- переконання багатьох керівників, власників та зацікавлених сторін у тому, що потенціал у зовнішньому середовищі підприємства є більшим, креативним та творчим, ніж потенціал власних ресурсів підприємства, а отже, орієнтуючись на потенціал зовнішнього середовища, можна отримати більше можливостей для розвитку;

- глобалізація економіки та поява сильних економічних груп породжують очікування великої зовнішньої підтримки (наприклад, програми Європейського Союзу, Міжнародного валютного фонду, Світового банку тощо). Ці тенденції підкріплюються прагненням до кооперативного підходу, заснованого на філософії поєднання конкуренції та співробітництва в ринковій діяльності;

- швидкі темпи розвитку техніки та технології вимагають кооперації та різних форм співпраці у відносинах між підприємством, наукових дослідженнями та розвитком.

Розвиток бізнесу зараз значною мірою залежить від пошуку наукових грантів, фінансових внесків на спільні проекти з інституцій у середовищі підприємства. Цьому сприяють різні формальні та правові норми (наприклад, патентне законодавство) та система фінансування досліджень і розробок у масштабах країни або їх об'єднань, які віддають перевагу мережам, кластерам, інкубаторам та іншим формам зв'язку бізнесу зі сферою наукових досліджень.

На тлі таких економічних тенденцій та трендів мислення виникає питання, як будувати відносини в середовищі підприємства та як створити умови для ефективного використання активів цього середовища з метою розвитку компанії. Це питання, яке хвилює як науковців, так і практиків упродовж багатьох років. Його вирішення вимагає значної гнучкості в управлінському мисленні, оскільки для підприємств характерні великі масштаби змін та поява нових суб'єктів господарювання, а крім того, кожна організація стосовно зовнішнього середовища приймає свою, відмінну від інших, стратегію поведінки.

Вихідним пунктом, але водночас дуже складним завданням є ідентифікація середовища підприємства, тобто визначення його окремих елементів і процесів, що відбуваються в ньому, та їх наслідків для конкретної бізнес-структури. У літературі з управління, особливо у сфері стратегічного управління, можна знайти безліч методів виявлення та оцінки зовнішнього середовища організації.

Загальною рисою чинників зовнішнього середовища є їх неконтрольованість з боку підприємства, оскільки вони не залежать від нього. Залежно від характеру впливу – прямого або непрямого – еле-

менти зовнішнього середовища бізнес-структур можна поділити на дві групи. Перша група – макросередовище – елементи зовнішнього середовища, що не контролюються підприємством і здійснюють непрямий, опосередкований вплив на його ефективність: економічні, соціальні, політичні, правові, науково-технічні, культурні, демографічні, природні, міжнародні чинники та умови підприємницької діяльності в країні.

Друга група чинників зовнішнього середовища підприємства – це його мікросередовище, тобто чинники, що не контролюються ним, але безпосередньо впливають на його функціонування: постачальники, клієнти, конкуренти, посередники, так звані контактні аудиторії – заклади ринкової, суспільної, державної інфраструктури (банки, біржі, засоби масової інформації, суспільні організації, державні органи тощо).

До зовнішнього середовища підприємства належить інституційне середовище, яке, згідно з визначенням Л. Девісона та Д. Норта, є набором фундаментальних політичних, соціальних та юридичних правил, що скеровують економічну та політичну діяльність [1, с. 133]. Тобто середовище кожного підприємства можна ідентифікувати та оцінити в системі окремих процесів, що відбуваються в ньому, таких як, наприклад, конкуренція, кризові ситуації, попит та пропозиція товарів або інноваційність чи глобалізація. Але, з іншого боку, зовнішнє середовище також може розглядатися як сукупність окремих інституцій, тобто установ, банків, торговельних організацій, промислових підприємств, університетів, шкіл тощо. Зазвичай у господарській діяльності складно відокремити процеси від місць, де вони перебігають, але з погляду аналізу це важлива відмінність.

Останнім часом проведено багато досліджень на предмет впливу зовнішнього середовища на функціонування та розвиток малих та середніх підприємств.

Дж. Віклунд, Х. Патцельт та Д. А. Шепхерд (J. Wiklund, H. Patzelt і D. A. Shepherd), враховуючи вплив зовнішнього середовища в моделях розвитку підприємств із сектору малого та середнього підприємства, концентрують увагу на чотирьох чинниках: підприємницькій орієнтації, умовах зовнішнього середовища, ресурсах (людських, фінансових, соціальних) та ставленні власника (менеджера) до процесів розвитку [2]. Зосереджуючись лише на зовнішньому середовищі, на основі емпіричних досліджень, проведених у секторі малого бізнесу в Швеції, вони констатують, що воно впливає на розвиток підприємства як безпосередньо, так і опосередковано, через підприємницьку орієнтацію. Автори цієї моделі відзначають, що безпосередній вплив зовнішнього середовища є негативним, але опосередкований – позитивним. Тобто невизначеність та ворожість зовнішнього середовища негативно впливають на розвиток підприємства, а його складність – позитивно.

Враховуючи вищезазначені залежності, необхідно підкреслити велике значення інституцій зовнішнього середовища для ефективного функціонування та розвитку підприємств сектору малого та середнього бізнесу. Саме вони значною мірою формують умови для розвитку малих та середніх підприємств. Координація цілей та програм цих організацій або розбіжність у їхніх стратегіях та оперативних діях може створити сприятливу базу для їхнього функціонування або негативний вплив на їхню діяльність.

Вищезазначені умови щодо визначальної ролі інституційного середовища у створенні різних процесів на малих та середніх підприємствах мають особливе значення стосовно технологічного підприємництва. Це той тип підприємництва, що поєднує науковий потенціал університетів, науково-дослідних та дослідно-конструкторських центрів з економічною діяльністю підприємств. Він включає набір проектів, спрямованих на ефективне поширення нових технологій та інших технічних та організаційних рішень із сфери науки, досліджень та розробок у бізнес-діяльність.

Наприкінці XIX та в першій половині XX ст. у світ виходять кілька робіт Михайла Туган-Барановського, Миколи Кондратьєва і Йозефа Шумпетера, в яких були зроблені оригінальні інноваційні спостереження. М. Туган-Барановський у своїй праці «Промислові кризи у сучасній Англії, їх причини і вплив на народне життя» (1894) дослідив різні підходи до пояснення впливу технічного прогресу та відповідних змін на економічний розвиток [3]. Його висновок про те, що не споживання керує виробництвом, а навпаки – виробництво управляє споживанням через нагромадження позичкового капіталу та його інвестування, багато років був основою саме індустріального способу виробництва. Тепер можна констатувати, що саме така теза й описала все, що відбувається у суспільстві, яке орієнтоване на індустріалізацію та виробничі потужності. Тільки в епоху інформаційного суспільства ми почали бачити трансформації цього принципу, і знову споживач із його бажаннями та потребами виходить на перший план під час розвитку нових товарів та послуг. На думку українського вченого, позикові капітали поглинають наукові відкриття і технічні вдосконалення та підштовхують виробництво.

У сучасній економіці, заснованій на знаннях, є потреба у співпраці підприємств із науково-дослідним та науковим середовищем, оскільки це є основною умовою досягнення успіху в бізнесі. Лише таке підприємництво забезпечує впровадження нових товарів, застосування сучасних технологій, гнучко реагує на зміни, що відбуваються на ринку, а також упроваджує інновації в усі сфери діяльності підприємства та його зовнішнього середовища.

Значення інститутів в інноваційній діяльності зумовлено особливостями нововведення, інноваційного процесу та інновації. Сучасний інноваційний процес включає в себе як мінімум одну операцію (обмін, передачу – залежно від характеру відносин між її учасниками). Кількість цих операцій збільшується разом із поглибленням суспільного поділу праці. Якщо до промислової та науково-технічної революції кінцевий продукт створювався в межах однієї організації або за участю мінімуму контрагентів, то з плином часу необхідна кількість економічних зв'язків, що потрібні для виробництва продукту, стала зростати. Аналіз різних видів співпраці як частини технологічного підприємництва, що полягає у реалізації конкретних проектів між наукою та бізнесом, показує, що в цьому процесі беруть участь такі суб'єкти інституційного середовища, як:

- дослідницькі центри (науково-дослідні інститути, університети, лабораторії тощо);
- центри передачі технологій;
- державні та місцеві органи влади;
- фінансові установи, що підтримують комерціалізацію нових технологій;
- підприємства, що впроваджують новації.

Опитування, проведене під керівництвом автора статті у 2018–2019 роках, охопило 168 випадково відібраних підприємств із сектору малого та середнього бізнесу в західному регіоні України, у тому числі 62% малих підприємств із зайнятістю у діапазоні 10–49 осіб та 38% середніх підприємств (зайнятість від 50 до 249 працівників). Анкета опитування стосувалася питань, пов'язаних із участю підприємств у процесах технологічного підприємництва. Вона була надана обстеженим підприємствам у паперовій формі та потім зібрана інтерв'юерами. У дослідженні переважно брали участь підприємства, що мають тривалий досвід роботи (78% працювали на ринку більше 5 років), переважно у виробництві, торгівлі та обслуговуванні. Серед інших видів діяльності були такі, як: транспортні перевезення, хімічна промисловість, швейна, харчова, взуттєва, IT, поліграфія, фінанси та операції з нерухомістю. Сфера технологічного підприємництва мала для них велике значення, бо в основному вони використовують традиційні технології, і лише приблизно 30% оцінили себе як технологічно сучасні. Під час дослідження були порушені питання щодо ролі інституційного середовища в їхній діяльності.

Для об'єктивної оцінки зовнішнього середовища та його потенціалу щодо забезпечення трансферу нових технічних і технологічних рішень із сфери науки та досліджень до сфери бізнесу сформовано такі функції інституційного середовища [4, с. 59–60]:

- дослідницька функція – полягає у створенні ідей, винаходів, патентів та інших технічних та технологічних рішень, у проведенні досліджень науково-дослідними центрами та забезпеченні трансферу результатів цих досліджень у бізнес;
- мобілізаційна функція – пов'язана з мотивуванням та стимулюванням інновацій у малих та середніх підприємствах;
- функція фінансової підтримки – пов'язана з фінансовою, а також організаційною та змістовною підтримкою підприємств, які бажають впроваджувати нові технічні та технологічні рішення;
- промоційна функція – пов'язана із просуванням та поширенням нових методів та технологій у бізнес-середовищі;
- функція впровадження – полягає у допомозі впровадженню нових технічних і технологічних рішень та адаптації підприємств до цих рішень.

У реалізації цих функцій задіяні різні суб'єкти інституційного середовища обстежуваних підприємств. Деякі з них забезпечують декілька функцій (табл. 1).

Суб'єкти інституційного середовища часто мають різні цілі та очікування, пов'язані з процесом технологічного підприємництва. Роль банку або позикового фонду, яка зосереджена головним чином на економічній ефективності, відрізняється від ролі агентства з розвитку підприємства, інкубатора чи технологічного парку, діяльність яких зосереджена більше на сприянні розвитку підприємництва, тобто на рекламних та організаційних функціях.

Це урізноманітнення цілей, функцій та форм діяльності, з одного боку, створює великі можливості використання потенціалу інституційного середовища в процесі технологічного підприємництва, а з іншого – для використання цих можливостей малі та середні підприємства мають мати відповідні компетентності та стратегічну концепцію розвитку. У літературі це трактується як здатність до поглинання (отримання) підтримки, що розуміється як сукупність заходів, спрямованих на отримання різних форм підтримки та вміння її використати у процесах розвитку підприємства. Тобто особлива увага приділяється так званій поглинаючій здатності підприємства, його здатності визначати, акумулювати та використовувати зовнішні ресурси.

Аналізування поведінки інституційного середовища свідчить, що окремі суб'єкти цього середовища намагаються прорахувати, чи малі та середні підприємства здатні сприйняти та реалізувати нововведення під час діяльності, пов'язаної з технологічним підприємництвом. Рішення про передачу чи продаж нових технологій, про надання фінансової підтримки на придбання конкретних технічних рішень, про навчання за кошти ЄС та інші приймаються з урахуванням цієї здатності. Її наявність впливає на масштаби контактів підприємства з іншими організаціями та форму і порядок співпраці, що пропонується інституційним середовищем.

Під час дослідження респондентам малих та середніх підприємств було запропоновано оцінити частоту контактів з організаціями із зовнішнього середовища та важливість цих контактів під час придбання та передачі нових технологічних рішень сектору малого та середнього бізнесу. Структура відповідей наведена в табл. 2.

Таблиця 1

Реалізація функцій інституційного середовища у сфері технологічного підприємництва

Функція інституційного середовища	Організації з інституційного середовища
Дослідницька	Університети, науково-дослідні та дослідно-конструкторські інститути, навчально-консультаційні центри, науково-дорадчі асоціації, технопарки, центри високих технологій тощо.
Мобілізаційна	Клієнти, постачальники, конкуренти, університети, науково-дослідні інститути, стартап-центри тощо.
Функція фінансової підтримки	Банки, страхові компанії, інвестиційні та венчурні фонди, позичкові та гарантійні фонди, лізингові компанії, міністерства та відомства, органи влади, урядові установи, клієнти, організації роботодавців тощо.
Промоційна	ЗМІ, преса, технологічні парки, місцеві органи влади, інкубатори, торгові палати, профспілки, галузеві асоціації, замовники, постачальники, банки, інститути ринку капіталу, центри підприємництва та інновацій тощо.
Функція впровадження	Університети, науково-дослідні та дослідно-конструкторські інститути, технологічні парки, офіси та установи, держава, технопарки, постачальники, замовники, навчальні центри тощо

Джерело: власні напрацювання на основі [4]

Таблиця 2

Частота та значення контактів в інституційному середовищі технологічного підприємництва

Організації інституційного середовища	Рейтинг контакту (діапазон 1–5)	Частота контакту (діапазон 1–5)
Агенції та осередки підприємництва та інновацій	3	2
Університетські інкубатори	5	3
Банки	3	5
Центри трансферу технологій	5	2
Постачальники та стратегічні партнери	4	5
Фонди венчурного капіталу	3	1
Органи місцевої влади	4	4
Науково-дослідні організації	4	2
Конкуренти	3	3
Преса	4	4
Технологічні парки	4	1
Інвестиційні фонди	3	2
Науково-дослідні товариства	3	3
Страхові компанії	3	3
Вищі навчальні заклади	3	2

Джерело: аналіз анкет респондентів

Інформація, що міститься в табл. 2, показує, що респонденти насамперед вказали на велике значення контактів із центрами передачі технологій, з академічними та іншими бізнес-інкубаторами, з постачальниками та стратегічними партнерами, з державними та місцевими органами влади та окремими науково-дослідними і технологічними парками.

Однак коли йдеться про частоту контактів, то найчастіше це стосується банків і постачальників, стратегічних партнерів та державних і місцевих інституцій. Малі та середні підприємства не так часто контактували з організаціями, що впливають на розвиток технологічного підприємництва. Особливо це стосується центрів передачі технологій, дослідницьких інститутів та технологічних парків. Також непокоїть низький рівень контактів з університетами як за їх частотою, так і за важливістю.

Тому, виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати про недостатній рівень реалізації в інституційному середовищі промоційної функції та нестачу способів і каналів пошуку інформації малими та середніми підприємствами. Деякі з визначених контактів зовнішнього середовища, що мають високий рейтинг, для процесу технологічного підприємництва мають низьку частоту контактів.

Ці недосконалості у сфері контактів досліджуваних підприємств із зовнішнім середовищем відображені в результатах загальної оцінки респондентами впливу середовища на розвиток технологічного підприємництва. Лише 38% опитаних оцінили цей вплив як позитивний, 11% – негативний. Понад 50% опитаних не зазначили впливу середовища на процес технологічного підприємництва. Цю думку в основному висловлюють представники підприємств, що погано залучені до процесу технологічного підприємництва. Тоді як у групі підприємств, що активно залучені до цього процесу, 71% респондентів описали цей вплив як позитивний і лише 24% – як нейтральний.

На основі цих результатів можна зробити висновок, що лише підприємства, які цінують та вміють вміло використовувати потенціал зовнішніх установ, досягають успіху в передачі нових технологій від науково-дослідної сфери до сфери бізнесу.

Висновки і подальші перспективи досліджень у цьому напрямі. Розвиток світової економіки та пов'язані з нею явища підвищують значення інституційного середовища в діяльності підприємства. Особливо це стосується малих та середніх бізнес-структур, які, з одного боку, дуже сприйнятливі до впливу зовнішнього середовища, а з іншого боку, очікують на залучення зовнішніх ресурсів, особливо у сфері передачі нових технологій.

Наведені у статті результати емпіричного дослідження показали ці залежності на основі процесу технологічного підприємництва, у реалізації якого беруть участь різні організації з інституційного середовища бізнес-структур. Ефективна реалізація цілей, пов'язаних із цим процесом, забезпечується, з одного боку, активністю виконання функцій інституційного середовища, а з іншого – адекватною компетентністю малих та середніх підприємств із погляду пошуку та поглинання зовнішньої підтримки. У дослідженні особлива увага приділялася здатності цих підприємств ідентифікувати суб'єктів зовнішнього середовища з відповідним потенціалом та встановлювати з ними ефективні ділові контакти. Трансфер, упровадження та адаптація нових технічних та технологічних рішень вимагають насамперед доступу до наукових лабораторій та результатів роботи науково-дослідних організацій, а також фінансових та людських ресурсів для їх реалізації. Синергія діяльності різних організацій в інституційному середовищі підприємства може привести до успіху у технологічному підприємстві та забезпечити відповідний рівень розвитку підприємств, що беруть участь у цьому процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Lance D., North C. Douglass. Institutional change and American Economic Growth: A First Step Toward a Theory of Institutional Innovation. *Journal of Economic History*. 1970. № 30. P. 131–149.
2. Wiklund J., Patzelt H., Shepherd D.A. Building an Integrative Model of Small Business Growth, *Small Business Economics*. 2009. No. 4, pp. 351–374.
3. Туган-Барановский М. Промышленные кризисы в современной Англии, их причины и влияние на народную жизнь. Санкт-Петербург, 1894.
4. Kozłowski R., Matejun M. (2011). Dynamic Business Environment as a Source of Technology Entrepreneurship Development – a Case Study, [in:] K. Grzybowska, M. Wyrwicka (eds.), Knowledge Management and Organizational Culture of Global Organization, Publishing House of Poznan University of Technology, Poznań, 2011. P. 41–63.
5. Амоша О. І., Булеєв І. П., Шевцова Г. З. Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах: теорія і практика. *Економіка промисловості*. 2007. № 1. С. 3–9.
6. Чухно А. Інституціоналізм: теорія, методологія, значення. *Економіка України*. 2008. № 6. С. 4–13.
7. Яременко О. Л., Розит Т. В. Институциональные характеристики финансовой глобализации. *Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая*. 2011. Вып. 37–1. С. 153–157.

REFERENCES

1. Lance D., North C. Douglass. (1970), Institutional change and American Economic Growth: A First Step Toward a Theory of Institutional Innovation, *Journal of Economic History*, № 30, pp. 131–149.
2. Wiklund J., Patzelt H., Shepherd D.A. (2009), Building an Integrative Model of Small Business Growth, *Small Business Economics*, № 4, pp. 351–374.
3. Tuhán-Baranovskiy, M. (1894), Promyshlennye kryzisy v sovremennoi Anhlyy, ykh prychnyny y vlyianyie na narodnuiu zhyzn, Sankt-Peterburg.
4. Kozłowski, R. and Matejun, M. (2011), Dynamic Business Environment as a Source of Technology Entrepreneurship Development – a Case Study, [in:] K. Grzybowska, M. Wyrwicka (eds.), Knowledge Management and Organizational Culture of Global Organization, Publishing House of Poznan University of Technology, Poznań, pp. 41–63.
5. Amosha, O. I. Bulieiev, I. P. and Shevtsova, H. Z. (2007), Innovatsiine onovlennia tekhniko-tekhnolohichnoi bazy promyslovoho vyrobnytstva na synerhetychnykh zasadakh: teoriia i praktyka, *Ekonomika promyslovosti*, № 1, pp. 3–9.
6. Chukhno, A. (2008), Instytutsionalizm: teoriia, metodolohiia, znachennia, *Ekonomika Ukrainy*, № 6, pp. 4–13.
7. Yaremenko, O. L. and Rozyt, T. V. (2011), Ynstytutsyonalnye kharakterystyky finansovoi hlobalyzatsyy, *Nauchnye trudy DonNTU. Seryia: ekonomicheskaiia*, № 37–1, pp. 153–157.

Стаття надійшла до редакції 5 червня 2020 р.